

Czym jest dozwolony użytek i co warto o nim wiedzieć?

Prawo autorskie w działalności biblioteki
publicznej

Barbara Szczepańska

bibliotekarka, koordynatorka programu IP fundacji EIFL w Polsce
z ramienia Poznańskiej Fundacji Bibliotek Naukowych

biblioteka z wizją

O czym będziemy mówić

O podstawach prawa autorskiego.

Co mogą biblioteki, a czego nie w świetle obecnego stanu prawnego?

Jakie korzyści i jakie ograniczenia dla bibliotek wynikają z obecnych zapisów prawa autorskiego dotyczących dozwolonego użytku publicznego?

Ustawa prawo autorskie

Ustawa o prawie autorskim i prawach pokrewnych z dnia 4 lutego 1994 r.

- definiuje pojęcie utworów i twórców
- precyzuje autorskie prawa osobiste i majątkowe
określa czas trwania autorskich praw osobistych
i majątkowych
- wyznacza zakres dozwolonego użytku prywatnego
i publicznego
- reguluje sposób zawierania umów

Utwór

przejaw działalności twórczej
(powinna mieć charakter
kreatywny - oryginalny)

o indywidualnym charakterze
(czynnik odróżniający dany utwór
od innych podobnego rodzaju i
przeznaczenia, niemożliwy do
powstania wcześniej i później)

ustalony w jakiegokolwiek postaci
(nawet nietrwalej, np. w formie
recytacji, wykładu, koncertu)

niezależnie od wartości,
przeznaczenia i sposobu
wyrażenia

Utwór czy nie?

- list
- rekonstrukcja utworu, np. rekonstrukcja uprzednio istniejącego utworu literackiego
- Polskie Normy
- fotografie malarstwa
- poprawki stylistyczne i korektorskie
- wydania krytyczne
- wersja cyfrowa

Typy utworów wymienione w ustawie

- wyrażone słowem, symbolami matematycznymi, znakami graficznymi (literackie, publicystyczne, naukowe, kartograficzne oraz programy komputerowe),
- plastyczne,
- fotograficzne,
- muzyczne i słowno-muzyczne,
- audiowizualne (w tym filmowe).

Nie podlegają ochronie

- odkrycia, idee, procedury, metody i zasady działania oraz koncepcje matematyczne,
- akty normatywne lub ich urzędowe projekty,
- urzędowe materiały (np. opinie biegłych, „bank pytań” stosowanych przy egzaminach testowych,
- znaki i symbole (np. herby, pieczęcie),
- opublikowane opisy patentowe lub ochronne,
- proste informacje prasowe (np. notowania giełdowe, kursy walut, prognozy pogody).

Typy utworów w orzecznictwie

- podręczniki szkolne
- plany lekcji
- ogólne warunki umów
- SIWZ

Inne rodzaje utworów wymienione w ustawie

- **Utwory zbiorowe**
- **Zbiory, antologie, bazy danych**
- **Utwory naukowe**
- **Utwory pracownicze**

-

Utwór rozpowszechniony i utwór opublikowany

- utwór opublikowany - został zwielokrotniony za zezwoleniem twórcy i którego egzemplarze zostały udostępnione publicznie
- utwór rozpowszechniony - za zezwoleniem twórcy został w jakikolwiek sposób udostępniony publicznie

Podmioty praw

- twórcy
- spadkobiercy
- uprawnieni z tytułu praw autorskich (dysponenci praw autorskich)
- Skarb Państwa
- wydawcy
- pracodawcy oraz wszelkiego rodzaju podmioty kontraktujące usługi
- instytucje naukowe
- organizacje zbiorowego zarządzania
-

Autorskie prawa osobiste (niezbywalne)

- prawo do autorstwa utworu, oznaczania utworu imieniem, nazwiskiem, pseudonimem lub do udostępniania go anonimowo
- prawo do nienaruszalności treści i formy utworu do jego rzetelnego wykorzystania
- prawo do decydowania o jego pierwszym udostępnianiu publiczności
- prawo do nadzoru nad sposobem korzystania z utworu

Autorskie prawa majątkowe

- prawo do rozporządzania utworem
- prawo do otrzymywania wynagrodzenia za wykorzystanie utworu
- możliwość zbycia i przeniesienia zgodnie z wolą autora na inne podmioty

Autorskie prawa majątkowe wygasają po 70 latach:

- od śmierci twórcy, a do utworów współautorskich - od śmierci współtwórcy, który przeżył pozostałych,
- w odniesieniu do utworu, którego twórca nie jest znany - od daty pierwszego rozpowszechnienia, chyba że pseudonim nie pozostawia wątpliwości co do tożsamości autora lub jeżeli autor ujawnił swoją tożsamość,
- w odniesieniu do utworu, do którego autorskie prawa majątkowe przysługują z mocy ustawy innej osobie niż twórca - od daty rozpowszechnienia utworu, a gdy utwór nie został rozpowszechniony - od daty jego ustalenia,
- w odniesieniu do utworu audiowizualnego - od śmierci najpóźniej zmarłej z wymienionych osób: głównego reżysera, autora scenariusza, autora dialogów, kompozytora muzyki skomponowanej do utworu audiowizualnego.

Przejsście autorskich praw majątkowych

- umowa o przeniesienie autorskich praw majątkowych
- umowa licencyjna
- licencja wyłączna
- licencja niewyłączna
- licencje otwarte (wolne) np. Creative Commons

Pola eksploatacji

- w zakresie utrwalania i zwielokrotniania utworu - wytwarzanie określoną techniką egzemplarzy utworu, w tym techniką drukarską, reprograficzną, zapisu magnetycznego oraz techniką cyfrową,
- w zakresie obrotu oryginałem albo egzemplarzami, na których utwór utrwalono - wprowadzanie do obrotu, użyczenie lub najem oryginału albo egzemplarzy,
- w zakresie rozpowszechniania utworu w sposób inny niż określony w pkt 2 - publiczne wykonanie, wystawienie, wyświetlenie, odtworzenie oraz nadawanie i reemitowanie, a także publiczne udostępnianie utworu w taki sposób, aby każdy mógł mieć do niego dostęp w miejscu i w czasie przez siebie wybranym.

Domena publiczna

- utwory, które nie są z mocy ustawy chronione prawem autorskim (akty normatywne lub ich urzędowe projekty, urzędowe dokumenty, materiały, znaki i symbole, opublikowane opisy patentowe lub ochronne, proste informacje prasowe)
- utwory, do których prawa autorskie wygasły
- utwory, które nie noszą charakteru twórczego i indywidualnego a zatem nie mają ochrony prawnoautorskiej

Dozwolony użytek

Dozwolony użytek jako ograniczenie monopolu autorskiego i element systemu praw autorskich

- wpływa korzystnie na rozwój nauki, edukacji, kultury
- ułatwia swobodny dostęp do informacji
- równoważy interes prywatny (autora) z interesem publicznym
- nie wymaga zgody autora, zwykle nieodpłatny, w określonych wypadkach konieczne jest odprowadzenie tantiem na rzecz organizacji zbiorowego zarządzania

Dozwolony użytek prywatny

Bez zezwolenia twórcy wolno nieodpłatnie korzystać z już rozpowszechnionego utworu w zakresie własnego użytku osobistego.

Zakres własnego użytku osobistego obejmuje korzystanie z pojedynczych egzemplarzy utworów przez krąg osób pozostających w związku osobistym, w szczególności pokrewieństwa, powinowactwa lub stosunku towarzyskiego.

Wyłączenie:

budowanie według cudzego utworu architektonicznego i architektoniczno-urbanistycznego

korzystanie z elektronicznych baz danych spełniających cechy utworu - można jedynie dla własnego użytku naukowego niezwiązanego z celem zarobkowym.

Opłaty reprograficzne

Producenci i importerzy magnetofonów, magnetowidów i innych podobnych urządzeń, kserokopiarek, skanerów i innych podobnych urządzeń reprograficznych, czystych nośników służących do utrwalania, w zakresie własnego użytku osobistego, utworów lub przedmiotów praw pokrewnych.

Posiadacze urządzeń reprograficznych, którzy prowadzą działalność gospodarczą w zakresie zwielokrotniania utworów dla własnego użytku osobistego osób trzecich.

Dozwolony użytek publiczny

- Cele informacyjne
- Dla osób niepełnosprawnych
- Prawo cytatu
- Prawo wykonywania utworu (np. ceremonie świeckie i religijne)
- Reemisja kablowa
- Cele oświatowe i naukowe
- Biblioteki, szkoły, archiwa

Licencja dla bibliotek

Biblioteki, archiwa i szkoły mogą:

- 1) udostępniać nieodpłatnie, w zakresie swoich zadań statutowych, egzemplarze utworów rozpowszechnionych;
- 2) sporządzać lub zlecać sporządzanie egzemplarzy rozpowszechnionych utworów w celu uzupełnienia, zachowania lub ochrony własnych zbiorów;
- 3) udostępniać zbiory dla celów badawczych lub poznawczych za pośrednictwem końcówek systemu informatycznego (terminali) znajdujących się na terenie tych jednostek.

Test trójstopniowy - granice dozwolonego użytku

- Dozwolony użytek nie może naruszać normalnego korzystania z utworu lub godzić w słuszne interesy twórcy.
- Zawsze należy podawać autora i tytuł dzieła.

Reforma prawa autorskiego - grant fundacji eFL

Centrum Cyfrowe Projekt Polska i Poznańska Fundacja
Bibliotek Naukowych

<http://centrumcyfrowe.pl/projekty/reforma-prawa-autorskiego-dla-bibliotek/>

- Warsztaty z bibliotekarzami
- Projekt ustawy
- Dokument „Co nas uwiera w prawie autorskim”

Problemy praktyczne

„Kopiowanie zabija książkę”

1. Czy takie noty są zgodne z prawem?
2. Czy można ograniczać ilość stron do kopiowania?
3. Czy należy zabraniać fotografowania aparatami cyfrowymi?

Problemy mediatek

1. wypożyczanie

zbiory audiowizualne (filmy, dodatki do czasopism (inserty), audiobooki, programy komputerowe

2. Ochrona i zachowanie własnych zbiorów (tworzenie kopii zapasowych)

Pokazy filmowe w bibliotece

Jaki cel, zakres wykorzystania,
publiczność?

Cały film czy fragment?

Edukacja czytelnicza i medialna czy
klub dyskusyjny?

Czy można legalnie ściągać z Internetu?

...Wszystko co pochodzi z nielegalnych źródeł jest nielegalne...

...Oglądanie jest legalne, ale ściąganie jest nielegalne...

...Uploading jest nielegalny, downloading jest legalny....

Media społecznościowe

- wykorzystywanie materiałów z YT i innym mediów społecznościowych
 - na potrzeby prywatne
 - przez instytucje kultury w ramach realizowanych zadań
- wrzucanie treści na YT i inne portale społecznościowe

Okładki

na stronach WWW - jako opisy nowości

w katalogach OPAC - jako element
metadanych

Działalność na rzecz osób niepełnosprawnych

Wolno korzystać z już rozpowszechnionych utworów dla dobra osób niepełnosprawnych jeżeli:

- korzystanie odnosi się bezpośrednio do ich upośledzenia,
- nie ma zarobkowego charakteru
- jest podejmowane w rozmiarze wynikającym z natury upośledzenia

Ochrona wizerunku

Wizerunek jest chroniony w prawie autorskim i na podstawie Kodeksu cywilnego

Prawo autorskie:

Rozpowszechnianie wizerunku wymaga zgody osoby przedstawionej.

Wyłączenie:

- osoby publicznie znane, jeżeli wizerunek wykonano w związku z pełnieniem przez nią funkcji publicznych, w szczególności politycznych, społecznych, zawodowych,
- osoby stanowiącej jedynie szczegół całości takiej jak zgromadzenie, krajobraz, publiczna impreza.

Kodeks cywilny:

Wizerunek jako dobro osobiste pozostaje niezależnie od ochrony na gruncie innych przepisów.

barbara.szczepanska@hoganlovells.com